

Ensenyar a pensar

Capítol 1

Pensament abstracte o crític

Pensament abstracte o crític

Quan volem potenciar el pensament crític del nostre alumnat, hem de fixar-nos en **quatre aspectes** fonamentals de les seves respostes: la rellevància, la claredat, l'estructura o la lògica, i la reversibilitat.

Veurem cada aspecte a continuació.

1. La rellevància

Ajudarem el nostre alumnat a aconseguir un pensament crític i abstracte quan exigim **que les seves respostes s'adeqüin al que els hem preguntat**. És a dir, que hi hagi una correspondència entre allò preguntat i la resposta.

Cada vegada que preguntem alguna cosa al nostre alumnat i els demanem que utilitzin aquest criteri, els ajudem a tenir un pensament abstracte i crític.

Si hem demanat un exemple, el que els estem sol·licitant és que la resposta en contingui un; si hem demanat un argument, que responguin amb un argument; si hem demanat un 'qui', que la resposta sigui un 'qui', etc.

Lògic, oi?

Si demanem un 'qui', l'alumne no pot respondre amb un 'perquè'.

En aquells casos en què un/a alumne/a no respongui a la pregunta que li hem formulat, el millor que podem fer és explicar-li per què la seva resposta no és vàlida i mostrar-li, d'una banda, **què és el que s'està preguntant** i, d'una altra, **què és el que ell/ella està responent**.

D'aquesta manera, l'alumne/a veurà la importància de respondre clarament a allò que se li pregunta i entendrà que ha de ser exigent amb el seu pensament i amb la seva resposta: buscarà la rellevància.

Aquest procés es pot fer al llarg de tota l'escolarització. Des del moment en què els nens i les nenes comencen a parlar, podem preguntar-los temes que sàpiguen respondre perquè comencin a practicar la rellevància.

2. La claredat

La claredat fa referència a com està estructurada la resposta que dona l'alumnat. La pregunta que l'alumne/a s'hauria de fer és: això que acabo de respondre, s'entén amb claredat?

En cas afirmatiu, podem intentar animar-lo a millorar una mica més reescrivint la resposta perquè contingui **el mínim de paraules possible**. És una forma de posar en funcionament el seu cervell i d'exigir-li claredat i concreció!

La claredat sempre inclou una resposta breu, però amb tota la informació que és rellevant.

Una manera de posar-ho en pràctica a l'aula és demanar a diversos estudiants que copiïn a la pissarra la resposta que han escrit prèviament en el seus quaderns. Així, entre tota la classe, podem preguntar-nos si el que han escrit s'entén. I, en cas que sigui així, si conté tota la informació clau i si es pot eliminar alguna paraula per ser encara més concrets.

Treballar amb tota la classe alguns exemples reals a la pissarra els explicita el procés mental que ens porta a afirmar si un text és o no millorable. En compartir el procés, l'aprenem.

3. L'estructura o la lògica

Si la resposta és una mica llarga, podem demanar a l'alumnat que, en primer lloc, exposi el seu argument, seguit dels exemples i els contraexemples i, si volem, una conclusió.

Hem de fer-los entendre que les idees no poden estar barrejades, ja que afectarien a la claredat del missatge.

Per tant, li estem demanant que la resposta tingui **una estructura lògica**.

Un cop l'alumne/a ha escrit les seves respostes, l'animem a plantejar-se com pot millorar en aquests tres punts.

I per què li demanem que l'escrigui? Perquè d'aquesta manera, l'alumne/a pot valorar si el que està escrivint compleix amb aquests tres ítems: rellevància, claredat i estructura.

També aquí, una bona estratègia, és que un o diversos alumnes surtin a la pissarra i escriguin la seva resposta. Així, la resta de la classe pot detectar si les respostes compleixen amb els requisits esmentats i, en cas que calgui, millorar-les entre tota la classe aprenent a fer-ho.

D'aquesta manera, ajudem el nostre alumnat a veure com poden canviar la seva resposta per una que sigui més rellevant, clara i estructurada. En oferir-los models que puguin debatre i discutir, aprenen a estructurar el seu pensament d'una manera més ràpida.

Gràcies a aquesta activitat, els alumnes comencen a **diferenciar entre el que és informació i el que és coneixement**. No n'hi ha prou a escriure el que s'ha sentit o llegit, cal argumentar-ho amb claredat.

4. La reversibilitat

Treballarem aquest últim punt des de quatre punts de vista: la reversibilitat física, la reversibilitat mental, la reversibilitat empàtica i la reversibilitat moral.

La **reversibilitat física** es treballa molt en les primeres etapes de l'educació infantil. Es tracta de la capacitat d'**imaginar-se la perspectiva d'algun objecte o situació des de punts de vista físics diferents**. Per exemple, una cosa és el que podem veure des de la finestra de la classe i l'altra és el que veuen els alumnes que es troben un pis per sobre (segurament no veuran el mateix que nosaltres des de la mateixa perspectiva).

Per a entrenar el nostre alumnat en reversibilitat física, podem preguntar-los: què veiem des de la finestra de la classe? I què veuríem si estiguéssim un pis més amunt?

Aquest és un primer pas per a la formació del pensament abstracte del nostre alumnat: ser capaç de descentrar-nos i imaginar-nos en la posició física d'una altra persona a voluntat.

Un segon tipus de reversibilitat és la **mental**. Es tracta de la capacitat d'entendre el món des de la perspectiva cognitiva d'una altra persona, és a dir, de **posar-se en el lloc mental de l'altre**. Per exemple, com veia el món el rei o la reina en l'Edat Mitjana?, com veia Hitler el món?...

No els demanem que justifiquin la seva visió, sinó que comprenguin el món des d'un angle concret que va existir. Es tracta de fer un pas més enllà a la reversibilitat merament física. Sense reversibilitat mental, no es pot passar al següent nivell.

El tercer nivell és la **reversibilitat empàtica**: com ens sentiríem si fóssim un pagès en l'Edat Mitjana?, com ens sentiríem si fóssim una persona d'origen jueu, en la Segona Guerra Mundial?, etc. La pregunta implícita és: com ens podem sentir, des de cadascun d'aquests rols? Aquest pas és imprescindible per passar de la mera comprensió mental a una comprensió molt més profunda.

L'últim nivell és la **capacitat de buscar allò que és just**, després d'entendre el punt de vista de diferents actors i comprendre com se sentien, al marge de qui fossin. Es tracta de la **reversibilitat moral**. Moltes vegades, ens pot convenir més una acció que una altra, però pot succeir que optem per una resposta que ens beneficiï menys si som capaços d'entendre que el que busquem no és el nostre benefici, sinó allò més just.

Quan un/a alumne/a té la capacitat de situar-se en diferents rols i és capaç de sentir de la mateixa manera, pot arribar a decidir què és el millor, fins i tot si aquesta decisió va en contra dels seus interessos.

Malauradament, els estudis afirmen que un màxim d'un 10 per cent de les persones adultes aconseguen la reversibilitat moral. No obstant això, si volem un món veritablement just, és imprescindible que ajudem el nostre alumnat a fer aquest salt.

Tant de bo nosaltres sapiguem treballar amb el nostre alumnat perquè no només tinguin una reversibilitat física, mental i empàtica, sinó també moral, i sàpiguen prendre decisions basant-se en el que és més just i no en el que els beneficia a ells i a elles.